

ΚΥΠΡΙΑΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Αἱ ἐν Βαμβούλᾳ Ἀνασκαφαὶ τοῦ ἀρχαίου Κιτίου.

Φ' ἱκανὸν χρόνον ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς ἐποχῆς διαμένων ἐν Λάρνακι τῆς Κύπρου πρόεδρος τοῦ πρὸ μικροῦ καταργηθέντος ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως Αὐτοκρ. ἐμποροδικείου τῆς Κύπρου, ἐπεσκέφθην πολ-
λάκις τὸν παρὰ τὴν μονὴν τῶν Καλογραιῶν (ἀδελφῶν τοῦ ἐλέους) κείμενον λοφίσκον καλούμενον Β α μ β ο ὕ λ α ν. Ἐπεθύμουν ἀπὸ καιροῦ νὰ ἐνεργήσω ἀνασκαφὰς πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαίου Κιτίου, ὅπερ εἰσέτι διετέλει διαλανθάνον τὰς ἐρεῦνας τῶν περιγητῶν καὶ ἀρχαιολόγων.

Πρὸ τινων ἐτῶν ἐλέγετο ἐκ τῶν πρεσβυτέρων ὅτι εἴ-
χεν ἀνασκάψει ὁ Ῥικάρδος Ποκόκκιος μέρη τινὰ τοῦ λοφί-
σκου τούτου καὶ ἀνεῦρεν ἐν τοῖς ἐρειπίοις τούτοις ἐπιγραφὰς τινὰς φοινικικάς, αἵτινες ἐκίνησαν τὸ διάφορον τῶν σοφῶν ἀρχαιολόγων καὶ ἀσιανολόγων.

Καθ' ὃν καιρὸν ὁμῶς ἀπεφάσισα νὰ ζητήσω ἀδειαν διὰ τοῦ διοικητοῦ Λευκωσίας παρὰ τῆς Αὐτοκρ. ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως ἵνα ἐπιχειρήσω μετ' ἄλλων μονομερεῖς καὶ τακτικάς ἀνασκαφὰς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τούτων καὶ ἐν ᾧ προῦκειτο νὰ πραγματοποιήσω τοῦτο, ἐπῆλθε, δυνάμει συμβάσεως, ἡ κατοχὴ τῆς νήσου Κύπρου παρὰ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως. Ἄμα ἐνηργήθη ἡ κατοχὴ καὶ ἀνε-
πετάσθη ἡ Ἀγγλικὴ σημαία ὑπὸ τοῦ τότε λόρδου ναυάρχου Τζὸν Χέϊ, ἐδόθησαν αὐστηραὶ διαταγαὶ ἀπαγορεύου-
σαι τὰς ἀνασκαφὰς καθ' ὅλην τὴν νῆσον Κύπρον· τὸ διά-
ταγμα τοῦτο ὀλίγον μοῦ ἀπεθάρρυνε καὶ ἤρξαντο καὶ ἐλπίδες μου νὰ ματαιῶνται, διότι, ἐν ᾧ τινες τῶν Εὐρω-
παίων εἶχον ἀδείας παρὰ τῆς ὀθωμ. Κυβερνήσεως καὶ ἐξηκολούθουν ἐνεργοῦντες ἀνασκαφὰς, οἱ τοιοῦτοι ἐτιμω-
ρήθησαν, ἀφ' οὗ ἔλαβον παρ' αὐτῶν καὶ τὰ ἀνευρεθέντα ἀρχαῖα.

Μετὰ παρέλευσιν ἱκανοῦ καιροῦ ἐλθὼν εἰς ἄμεσον συνάφειαν μετὰ τῶν διοικούντων ἐποιησάμην παραστάσεις περὶ τῶν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἀνασκαφῶν καὶ ἐγένοντο δε-
κταί· οὕτω κατὰ τὸν παρελθόντα μᾶιον 1879 κελεύσει τοῦ Μεγάλου Ἀρμοστοῦ ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐπελή-
φθη ἰδίᾳ δαπάνῃ τῶν ἀνασκαφῶν ἐν τῇ θέσει ἐκείνῃ ἐπιστατοῦντος τοῦ ὑπολοχαγοῦ τοῦ Β. Μ. κ. Σίγκλερ· αἱ ἀνασκαφαὶ αὗται ἐξηκολούθησαν ἐπὶ τέσσαρας μῆνας σχεδὸν εἰς ἑκτασὶν μὴ ὑπερβαίνουσιν 5,000 τετρα-
γωνικά μέτρα καὶ εἰς βάθος 10 μέτρων κατὰ μέσον ὅρον. Ἐκ τῶν ἐνεργηθειῶν τούτων ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερ-
νήσεως ἀνασκαφῶν ἀπεδείχθη, νομίζομεν, ἀριδῆλως ὅτι τὸ ἀνασκαφὲν μέρος ἦτον ἡ ἀκρόπολις τοῦ ἀρχαίου Κιτίου καὶ ὄντως αἶρεται πᾶσα ἀμφιβολία καὶ δισταγμὸς περὶ τῆς θέσεως ἐν ᾗ ἔκειτο τοῦτο.

Ἀποσπῶντες ἐν τῶν ἡμετέρων σημειώσεων ὀλίγα τινὰ ἀπεφασίσαμεν νὰ δημοσιεύσωμεν ταῦτα διὰ τοῦ «Ἀττι-

κοῦ Μουσείου» νομίζοντες ὅτι ἠθέλαμεν κινήσει τὴν περιέργειαν τῶν Κυπριολόγων ἐπὶ τοῦ λίαν σπουδαίου καὶ ἐθνωφελούς τούτου ζητήματος.

Ἡ λέξις Βαμβούλα εἶναι ἀγνώστου καταγωγῆς σημαί-
νουσα ἐν τῇ καθωμιλημένῃ κυπριακῇ ὕψωμα ἢ συσσωρευ-
μένα χῶματα πρὸς ὕψος, ἄλλως τε λόφος ἢ λοφίσκος.

Ὁ Ἀγγλος περιγητῆς Ῥιχάρδος Ποκόκκιος ἐπισκε-
φθεὶς τὴν νῆσον ἐν ἔτει 1738 ὠμίλησε περὶ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος θέσεως. Τὴν ἐκθεσιν τῆς περιγηγῆσεως αὐτοῦ δη-
μοσιεύθεισαν μετὰ ἑπτὰ ἔτη, δὲν εἶδομεν, διότι τὸ σύγ-
γραμμα τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν σπανίων. Ἀπὸ τὸν Γεσένιον (1)
μανθάνομεν ὅτι κατὰ τὴν ἐν Λάρνακι διαμονὴν τοῦ ὁ Πο-
κόκκιος ἀντέγραψε 33 ἐπιγραφὰς ληφθείσας ἐκ τῶν μνη-
σθέντων ἐρειπίων, ἃς ἐκόμισεν εἰς Εὐρώπην. Αἱ ἐπιγρα-
φαὶ αὗται ἐξετασθεῖσαι ὑπὸ εἰδικῶν ἐκηρύχθησαν ὡς φοι-
νικικαί. Σημειωτέον ὅτι τοῦ Ποκόκκιου μὴ εἰδότος μηδὲν ἐκ τοῦ εἶδους τῶν γραμμάτων τούτων, αἱ ἀντιγραφαὶ τοῦ ἦσαν ἀτελεῖς· οὐχ ἦττον ἢ δημοσίευσιν αὐτῶν ἐνεποίησε τοῖς ἀρχαιολόγοις πολλὴν ἐντύπωσιν καὶ ἰδίως τῷ Δό-
κτορι Πορτέρῳ ἀπὸ Ἑσσεξ· ὅστις ἀφίχθη εἰς Λάρνακα πρὸς ἀκριβῆ ἀντιγραφὴν αὐτῶν. Ἀντέγραψεν 29 καὶ με-
τέφερε μεθ' ἑαυτοῦ μίαν πλάκα ἐνεπιγραφον ἣν τινα προσέφεραν εἰς τὴν Bodleian? Βιβλιοθήκην, ἐν ᾗ ἤδη εὐρίσκεται· αἱ ὑπὸ τοῦ Πορτέρου ἀντιγραφεῖσαι ἐπιγρα-
φαὶ ἀπωλέσθησαν.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πορτέρου πᾶσαι αἱ περὶ οὗ ὁ λόγος πλάκες λέγεται ὅτι ἀπωλέσθησαν, διότι ὁ περὶ τὰ 1769 ἐν Κύπρῳ διαμένων ἐξόριστος Βεκὴρ πασσᾶς μετεχειρίσθη αὐτάς πρὸς κατασκευὴν τοῦ ὑδραγωγείου τῆς πόλεως ταύτης καὶ μετέφερε τὸ ὕδωρ δι' ἐξόδων αὐ-
τοῦ εἰς τὴν πόλιν Λάρνακος.

Πιστεύεται παρ' ὅλων ὅτι τὰ ἀνευρεθέντα ἐρείπια εἶ-
ναι τοῦ φρουρίου ἢ τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Κιτίου, ἐπιβλε-
πούσης τὸν ἀρχαῖον καὶ κλειστὸν λιμένα ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερόμενον ὅστις βεβαίως θὰ ἦτο τὸ βαλ-
τῶδες μέρος, ὅπερ ἤδη πληροῦται. Τὸ μέρος ὅπου ἔκειτο τὸ Κίτιον ἐξελέχθη διότι ἦτο πλησιέστερον τῆς Φοινικίας πρὸς μεγαλειτέραν εὐκολίαν τῶν ναυτιλλομέ-
νων. Εἰς τὸ ἤδη πληροῦμενον, ἔφθην εἰπὼν ἐλῶδες τοῦτο μέρος ἦτον ὁ λιμὴν, ἐν ᾧ εὐκολώτερον ἤρχοντο παντα-
χόθεν τῶν εὐκαρποτέρων μερῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ πολλὰ προϊόντα.

Κατ' ἀρχὰς ἡ πόλις εἶχε μικρὰν σημασίαν. Προϊόντος τοῦ χρόνου ἡ πειρατεία καὶ ἐπιδρομαὶ ἠνάγκασαν τοὺς κατοίκους νὰ λάβωσιν ἀμυντικά μέτρα, καὶ ἡ κατασκευὴ φρουρίου ἐθεωρήθη ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ. Ἐπειδὴ ἡ προσ-
έγγισις τοῦ λιμένος δὲν ἐπέτρεπε τοῦτο νὰ γίνῃ ἄνευ τεχνητοῦ ὑψώματος, διὰ τοῦτο τὸ σχέδιον εἰς τὸ ὁποῖον κατέφυγον.

Η ΕΒΔΟΜΑΣ ΤΩΝ ΠΑΘΩΝ Ο ΙΗΣΟΥΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΑΦΟΝ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ ΕΙΚΩΝ ΤΟΥ Κ. HENRI LEVY.

Ἡ ἀνέγερσις ὅμως αὕτη τοῦ φρουρίου τούτου ἢ τῆς ἀκροπόλεως δὲν πρέπει νὰ ᾔῃαι ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων, ἐπειδὴ αἱ φοινικικαὶ ἐπιγραφαί, περὶ ὧν ἐμνήσθημεν, εὐρέθησαν μεταξὺ τῶν θεμελίων 1) ἐπειδὴ αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἦσαν ἐπιτύμβια μεταφερθέντα ἀπὸ τὴν Νεκρούπολιν πρὸς χρῆσιν τῶν ὀχυρώσεων. Τοῦτο πρέπει νὰ ἔγεινε πολλὰ ἔτη μετὰ τὴν παντελῆ ἐξάλειψιν τοῦ Φοινικικοῦ στοιχείου. Ἡ πιθανὴ ἐποχὴ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι εἶναι ἡ τῶν Πτολεμαίων. Καὶ τοῦτο ἔνεκα ἐπιγραφῆς

1) Geasenias—φοινικικὰ μνημεῖα.

εἰς τιμὴν τῆς Βασιλίσσης Βερωνίκης, εὐρεθείσης εἰς Λάρνακα 1), ἐφ' ἧς ἀναφαίνεται ἡ λέξις φρούραρχος δηλ.: ἀρχηγὸς φρουρίου.

Ἡ εἰσοδὸς τοῦ τὸ πιθανώτερον κεῖται πρὸς δυσμὰς.

Τοσαῦτα μὲν τόγε νῦν ἔστωσαν ἄλλις ἐπιφυλαττόμενοι ἐν ἄλλῃ εὐκαιρίᾳ νὰ δημοσιεύσωμεν καὶ τὰς ἐκεῖσε ἀνευρεθείσας ἐπιγραφάς.

Χρ. Παπαδοπούλου

Διευκρινῆς ἐν τῇ ἐπαρχ. Δικ. Ἀμμοχώστου

1) Engel—Κύπρος Τόμ. 1 σελ. 100.

ΔΙΑ ΤΑΣ ΚΥΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑΣ ΔΕΣΠΟΙΝΙΔΑΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΩΝ ΕΞΟΔΩΝ

Ἰ καὶ ὁμιλοῦμεν συχνὰ περὶ τοῦ Βολταίρου, ὅμως θὰ τὸν ἀναφέρωμεν καὶ σήμερον, διὰ μικρὸν ἔργον τῆς ζωῆς του ὅπερ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μάθημα εἰς τὰς δεσποινίδας καὶ εἰς τὰς ὑπάνδρους. Προσεκλήθη νὰ τελέσῃ τοὺς γάμους τῆς δεσποινίδος Βαλίνκουρτ ἀνεψιᾶς του, τὴν ὁποίαν ὠνόμαζε Καλὴν καὶ ὠραίαν μὲ τὸν μαρκήσιον Βιλλέττ, ὅστις ἔφερεν εἰς τὴν μελλόνυμφόν του εἰσόδημα ἑκατὸν χιλιάδων ταλλήρων. Ὁ Βολταῖρος ἦτο πολὺ γέρων καὶ πολὺ πάσχων: ἔκραζε πλησίον τῆς κλίνης του τὴν νέαν μνηστήν, τὴν ηὐλόγησε καὶ προσέφερεν εἰς αὐτὴν ὠραῖον βιβλίον δεδεμένον ἐκ μαροκίνου. Δὲν ἦτο οὔτε ἡ Ζαΐρα, οὔτε ἡ Ἱστορία τοῦ Καρόλου XII, ἦτο βιβλίον συγκείμενον ἐκ σελίδων λευκῶν: ἐπὶ τῆς πρώτης σελίδος ὁ Βολταῖρος εἶχε γράψει: Βιβλίον ἐξόδων τῆς μαρκησίας Βιλλέττ. Ἡ Καλὴ καὶ ὠραία ἐφάνη ἐκπληκτος: ὁ γέρων τῇ εἶπεν: «Ἀγαπητόν μοι παιδίον, δὲν ἔχω οὐδὲν ἵνα σὲ διδάξω τὸν τρόπον ὅπως ἀγαπᾶσαι ἀπὸ τὸν σύζυγόν σου, ἀλλὰ θὰ σὲ εἴπω ὅτι μία γυνὴ διὰ νὰ ἔχῃ τὴν ὑπόληψιν καὶ τὸν σεβασμὸν καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν σύζυγόν της ὀφείλει νὰ ἐπιβλέπῃ εἰς τὰς δαπάνας της καὶ νὰ κρατῇ βιβλίον τῶν ἐξόδων της.»

Ἡ συμβουλὴ αὕτη τοῦ γέροντος φιλοσόφου δὲν εἶχε οὐδὲν τὸ ποιητικόν, ἀλλ' εἶνε πολὺ καλὴ, καὶ ἐκάστη οἰκοδέσποινα δύναται νὰ τὴν ἐφαρμόσῃ. Δὲν θὰ ἐπιζητήσω βιβλίον τῶν ἐξόδων, ἐξ ἐκείνων τοῦ μεγάλου σχήματος, τοῦ ὁποίου αἱ σελίδες εἶναι διηρημέναι εἰς τόσας στήλας ὅσας ἔχει ἀντικείμενα διαφόρων δαπανῶν: ἐνοίκιον, τρόφιμα, μισθὸν, στολισμὸν, διασκεδάσεις κλπ: μόνον εἰς δώδεκα σελίδας, ἔχει τὸν λῆσμον τῶν ἐξόδων τοῦ ἔτους, κατατεταγμένον κατὰ μῆνα. Ἡ ἀκριβὴς αὕτη κατάταξις εἶναι χρήσιμος καὶ ἀσφαλὴς, εἰς πᾶσαν ὑπόθεσιν καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν τῶν προσόδων, διὰ νὰ γνωρίζῃ τις ποῦ βαδίζει, ἵνα μὴ εὐρεθῇ εἰς τὸ σκότος. Ἐάν, εἰς τὸ τέλος τοῦ Δεκεμβρίου, ἐννοῇ τίς ὅτι ὑπερέβη τὸ ὀλίγον ποσὸν τοῦ ἐνιαυσίου προϋπολογισμοῦ, καὶ ὅτι δὲν ὠκονόμησε, ὦ! εἶνε ἐν μέγα δυστύχημα! διότι ὑπέπεσεν, εἰς χρέη: τότε ἂς ἐξετάσῃ τὴν πιστὴν

ταύτην εἰκόνα, τὸ ἐτήσιον βιβλίον τῶν ἐξόδων καὶ δύναται τις, μὲ σύνεσιν καὶ ὀλίγον θάρρος, νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ κακόν: Ἄς εἴπῃ τις καθ' ἑαυτὸν. Τὸ ταξείδιον τοῦτο ἦτο ἀναγκαῖον; καὶ τὰ θεωρεῖα ταῦτα εἰς τὸ θέατρον; καὶ ὁ μάταιος τῶν ἐνδυμάτων κόσμος; ἕως πότε θὰ γευώμεθα τῶν ἡδονῶν αἰτίτες ἐπιφέρουσι τὴν σωματικὴν καὶ διανοητικὴν ἐξάντλησιν; Δὲν πρέπει νὰ παύσωμεν αὐτὰ πλέον διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς ἡρεμον καὶ βεβαίαν ὁδόν; Ἰδοὺ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δύναται τις νὰ εἴπῃ καθ' ἑαυτὸν καὶ τὴν 31 Δεκεμβρίου τοῦ ἐπομένου ἔτους πόσον εὐφραδὲς, πόσον ὠραῖον θὰ εἶνε τὸ βιβλίον τῶν ἐξόδων, φέρον ἰσολογισμὸν μεταξὺ τῆς περιουσίας του, καὶ τῶν δαπανῶν του αἰτίτες πολὺ συχνὰ εἶνε ἀπερίσκεπτοι καὶ ἰδιότροποι. Τὸ βιβλίον τοῦτο πρέπει νὰ εἶνε μελετημένον ἐκ τῶν δύο, ἐάν εἶνε δυνατόν, τὸν τε σύζυγον καὶ τὴν σύζυγον, ὅπως, εἰς αἰσθημα ὁμοιοῦς καὶ εἰρήνης, συναινοῦν εἰς τὰς μεταρρυθμίσεις ἃς θὰ εἰσάξουν εἰς τὴν οἰκίαν των, εἴτε ἐπὶ τὰ κρεῖττω εἴτε ἐπὶ τὰ χείρω ἐάν ἡ τύχη δὲν ἡνύνησε.

Ἄλλ' ἐπεθύμουν πᾶσα δεσποινὶς ἢ πᾶσα ἑγγαμὸς γυνὴ ἔτι δὲ αἱ φρονιμώτεραι μητέρες πάσης οἰκίας, νὰ εἶχον ἐν βιβλίον δι' ἰδιόζουσαν τινα χρῆσιν, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ ἔγραφον ἐπιμελῶς καὶ ἀκριβῶς ὅλας τὰς προσωπικὰς των δαπάνας οὐδεμιᾶς ἐξαιρουμένης, ἀπὸ τοῦ ὠραίου ἐπενδύτου τοῦ χειμῶνος μέχρι τῶν μικρῶν ἀνθοδεσμῶν τῶν ἰων τοῦ Φεβρουαρίου: τὸ πᾶν θὰ ἐσημειούτο, ταινίαι, ἐφημερίδες, βιβλία, ζακχαρωτά, χειρίδες, νεώτεροι κανονισμοί: ἕκαστον μῆνα αὗται νὰ ἔκαμνον τὸν ἀπολογισμὸν τῶν μικρῶν δαπανῶν, καὶ ἕκαστον ἔτος νὰ ἐπρόσθετον μέχρι τοῦ τελευταίου ἐκεῖνο ὅπερ ἡγόρασαν. Ἄς ἐλάβανον προσέτι τὸν κόπον νὰ ἐξετάσουν τότε ἀπαθῶς, νὰ συζητήσουν αὐτὰ καθ' ἑαυτὰς τὴν εὐκαιρίαν τῶν ἀποκτήσεων τούτων, καί, πιστεύω ὅτι δύναμαι νὰ ἀπαντήσω, αὗται θὰ ἦσαν ἐκθαμβοὶ ὅτι ἐδαπάνησαν τόσα ἄνευ ὠφελείας καὶ ἀνάγκης, καὶ ὅτι ἐπέταξαν τόσα χρήματα, ἢ χρυσὸν ἢ τραπεζικὰ γραμμάτια, διὰ τόσον μικρὰν τέρψιν!

Ἡ μανία τῶν ἀγορῶν εἶνε μία τῶν μαστίγων τῆς ἐποχῆς μας. Εἰς παρωχημένους πολὺ ἄφ' ἡμῶν χρόνους, αἱ μεγαλύτεραι πόλεις δὲν εἶχον ἢ ἀμαυρὰ ἐργαστήρια ὁ-